

G eandewei

De paradox van dienen
en ontvangen

Geloofgetuige
Edith Stein

Protestantse
Kerk

Gesprek met
Theo A. Boer

houtsnijwerk: Roel Visser; foto: Willem Wilstra

De scheppingsdagen: Dag 3

Column

Gryt van der Galiën

Verbinding

Terwijl de grote buitenwereld zich wentelt in de vele crisissen van deze tijd, maak je gelukkig in het klein soms bijzondere momenten mee. Een enkel woord kan daarvan al de oorzaak zijn en veel losmaken in hoofd en hart.

Het begon met de vraag die ik meestal stel aan het einde van een rouwgesprek voorafgaande aan een uitvaart: 'Welke woorden liggen er nog op jullie lippen die we nog niet hebben besproken?' Na een korte stilte was er ineens dat woord: 'Verbinding'. Hoe blijven we als familie verbonden nu ons ouderlijk huis er niet meer is? Nu geen zondagochtend meer hetzelfde zal zijn zonder koffie en een borrel 'thuis' bij onze oude moeder in haar appartementje. Hoe houden wij de eer hoog aan haar die ons verbinding leerde? Tot het einde van haar lange leven bleef ze ons omringen met hart en handen, keek ze met de ogen van haar ziel. Uitnodigend was ze om je te openen naar elkaar. Om te delen het grote en het kleine, dat waar je vreugde aan beleeft of zorg om draagt.

Ik proef in dit gesprek de liefde die er is om alles wat en wie ze was - en dat helemaal zonder titel. Gewoon moeder, oma en oud-oma, iemand die alles en iedereen aan zich wist te binden zonder bezitterig te zijn. Die, samen met haar al eerder overleden man, als ouderpaar zorgde voor een stevige weefsel dat verbindt. En nu, bij haar afscheid, willen we zo graag die ene gouden draad er nog als laatste doorheen weven. Die glanzende draad van dankbaarheid die leidt naar eeuwig verbonden zijn.

Verbinding is een veelomvattend woord. Er is verbinding met 'het hogere', met de mensen om je heen en met jezelf. Verbinding ook met de wereld waarin je leeft en die soms ontroert, verwondert, maar vaak ook wreed is en teleurstelt. Verbinding is een existentiële begrip, wat zich aan het hart van mensen hecht wanneer je in je leven liefde vindt, leert, viert en geeft. Wanneer je gerespecteerd wordt in je denken, doen en laten, ook wanneer je misschien verschilt van anderen.

Zo is het gegaan in dit gezin, met ouders, kinderen, klein- en achterkleinkinderen. En zo blijkt het nog steeds te gaan. Tijdens de afscheidsplichtigheid staat een kinderwagen in ons midden. Het baby'tje van slechts drie weken oud wordt onderwijl gevoed door haar moeder, die dit afscheid van oma nooit zou willen en kunnen missen. Het kindje gaat later van arm naar arm en wordt stille-tjes gewiegd. Een hemels moment. Zachtjes weeft zich opnieuw een glanzend weefsel, nu rond háár! .... Aarde, hemel, zon en zegen, nieuwe wereld vol verbinding!

Gryt van der Galiën - Dorenbos uit Damwâld is gepensioneerd kerkelijk werker

Meditatie

De paradox van dienen en ontvangen

'Laat ieder van ons zich richten op het belang van de ander, op wat goed en opbouwend voor hem is. Ook Christus zocht niet Zijn eigen belang.' Romeinen 15:2 en 3a door ds. Inge de Rouwe

Als u dit stukje leest is ben ik op de terugreis van een werkvakantie naar Zambia. Met 32 jongeren en zeven leiders gaan we naar het piepkleine dorp Mwetele, tegen de grens van Malawi aan, om een klaslokaal en een lerarenwoning af te bouwen. Dit is niet zomaar een projectje, want pas als er dit lokaal en de woning er zijn, stuurt de regering van Zambia een leerkracht naar dit gebied. In deze regio is bijna niks. Onze reis naar het dorp duurt drie dagen, waarvan de laatste twaalf uur met een lokale bus en een jeep.

We worden uitgezonden door World Servants en hebben ons twee jaar voorbereid op dit project. Door de coronacrisis werd de reis een jaar uitgesteld en ons geduld beproefd. Maar in deze periode hebben we als groep volgehouden en zijn we geld blijven inzamelen voor de reis en het bouw materiaal. Dat viel niet mee, maar was de moeite waard. Want het karakter van de jongeren werd gevormd. Ze moesten blijven dienen en vol blijven houden in een periode waarin het niet zeker was of alle inspanningen beloond zouden worden met de reis, waar het uiteindelijk om ging.

De reis zal een groot avontuur zijn, maar ook veel van de deelnemers vragen. Ze gaan weg om te kunnen dienen. Ze geven comfort, geld en tijd op om te kunnen bouwen voor een ander. Dit moet met waardigheid gebeuren, volgens de filosofie van World Servants. Dit betekent dat we ons aanpassen aan de cultuur van het dorp, dat we samen met de bewoners bouwen, dat we hen volgen in hun ritme en bouwstijl en dat we van elkaar en met elkaar leren.

Elke ochtend beginnen we in kleine groepjes met bijbelstudie en gesprek. Zo verbinden we onze verhalen met Gods verhaal. Mijn hoop is dat de jongeren zullen terugkomen als mensen die gegroeid zijn, door niet met zichzelf, maar met de ander/Ander bezig te zijn.

Verslaafd aan comfort

Dat is de paradox van dienen en ontvangen, die de Heer ons leert. We kunnen dat steeds minder goed oefenen in onze eigen maatschappij. Dat heeft te maken met het comfort dat we op elk gewenst moment van de dag kunnen oproepen. We zijn er eigenlijk een beetje verslaafd aan, aan de vraag hoe we het zo leuk en fijn mogelijk voor onszelf kunnen maken. Maar uit onderzoek blijkt dat we steeds meer nodig hebben om gelukkig te zijn. Juist het dienen van de ander, het regelmatig afzien van comfort, geld of gelijk, leidt tot mentale gezondheid en geestelijk evenwicht.

Door het belang van de ander te zoeken, ontvangen we meer dan we zelf kunnen bereiken. De geestelijke lessen van Gods koninkrijk zijn bedoeld tot opbouw van iedereen. Paulus besluit dit hoofdstuk niet voor niks met woorden van vreugde en vrede.

Moge God, die ons hoop geeft, u in het geloof geheel en al vervullen met vreugde en vrede, zodat uw hoop overvloedig zal zijn door de kracht van de Heilige Geest. (Romeinen 15: 13)

ds. Inge de Rouwe is predikant van de Kurioskerk, Huizum West

De nummers 12 t/m 16 zijn edities voor drie weken

Leesrooster

Week 34, 21 t/m 27 augustus	
zondag	Lucas 13:22-30
maandag	Lucas 13:31-35
dinsdag	Psalm 112
woensdag	1 Koningen 11:1-13
donderdag	1 Koningen 11:14-25
vrijdag	1 Koningen 11:26-43
zaterdag	1 Koningen 12:1-19

Week 35, 28 augustus t/m 3 september	
zondag	1 Koningen 12:20-32
maandag	1 Koningen 12:33-13:10
dinsdag	1 Koningen 13:11-22
woensdag	1 Koningen 13:23-34
donderdag	1 Koningen 14:1-20
vrijdag	Lucas 14:1-11
zaterdag	Lucas 14:12-24

Bij de foto op de voorpagina: Houtsnij kunstenaar Roel Visser (1928 - 2012) uit Drachten maakte ooit zes panelen over de scheppingsdagen. In deze zomerserie nu dag 3 over Genesis 1: 9-13: 'God zei: 'Het water onder de hemel moet naar één plaats stromen, zodat er droog land verschijnt. En zo gebeurde het. Het droge noemde hij aarde, het samengestroomde hij zee. En God zag dat het goed was. God zei: 'Overal op aarde moet jong groen ontkiemen: zaadvormende planten en allerlei bomen die vruchten dragen met zaad erin.' En zo gebeurde het. De aarde bracht jong groen voort: allerlei zaadvormende planten en allerlei bomen die vruchten droegen met zaad erin. En God zag dat het goed was. Het werd avond en het werd morgen. De derde dag.

Week 36, 4 t/m 10 september	
zondag	Lucas 14:25-35
maandag	Psalm 143
dinsdag	1 Koningen 14:21-31
woensdag	1 Koningen 15:1-8
donderdag	1 Koningen 15:9-24
vrijdag	1 Koningen 15:25-16:7
zaterdag	1 Koningen 16:8-22

Actueel

Perspectiefwisseling

Lange tijd was de mensheid ervan overtuigd dat de zon om de aarde draaide en dat de aarde het middelpunt was van het universum. Volgens dat oude wereldbeeld draaide alles om de aarde, letterlijk en figuurlijk. Tot iemand tot de ontdekking kwam dat het precies andersom is: de aarde is niet het middelpunt maar slechts een onooglijk klein (maar wel heel mooi!) planeetje in het almaar uitdijende universum. Een totale omkering van het perspectief. Het was een immense schok en het duurde dan ook even voor dit nieuwe wereldbeeld werd geaccepteerd door kerk en maatschappij. *door Jolanda Tuma*

Aan deze perspectiefwisseling moet ik vaak denken in deze tijden van klimaatverandering, de opwarming van de aarde en de rol van de mens daarbij. Het huidige geologische tijdperk wordt wel het antropoceen genoemd, het tijdperk waarin de mens de grootste invloed heeft op de aarde, met alle gevolgen van dien: droogte, overstromingen, extreem weer, de verwoesting van de schepping.

De mens heeft zichzelf op een veel te groot voetstuk geplaatst. Hij doet alsof alles op aarde om hem draait, aan hem toebehoort en dat hij ermee kan doen wat hij wil. Alsof de mens het centrum van het universum is, net zoals men vroeger dacht dat de aarde het middelpunt van het universum was. Als kroon op de schepping werd de mens de wereld ingestuurd om zich te vermenigvuldigen en over de natuur te heersen... Nou, dat is gelukt!

Heersen of bewaren?

De term 'heersen' staat in het eerste en bekendste scheppingsverhaal in Genesis 1. Maar gelijk daarachteraan, in Genesis 2, staat nóg een scheppingsverhaal, waarin de mens van God de opdracht krijgt om de aarde 'te bewerken en te bewaren'. Dat is toch heel andere taal.

Het wordt tijd om het perspectief om te draaien. Niet 'heersen', maar 'bewerken en bewaren' zou het motto moeten zijn. Niet onszelf op een voetstuk plaatsen, maar daar nu eindelijk eens afstappen en ons realiseren dat we te gast zijn op moeder aarde, als voorbijgangers, als deel van het geheel.

Veel religieuze tradities spreken over deze perspectiefwisseling. Over een innerlijke weg van bewustwording, onthechting, het dikke

ik vaarwel zeggen, je bescheiden opstellen tegenover de schepping. De schepping is volgens deze meer mystieke tradities niet slechts materie. Schepping is bezielde bestaan waarin mensen, dieren, planten, vissen, vogels, zeeën, rivieren en bergen nauw met elkaar verweven zijn, en God niet op afstand staat maar onlosmakelijk deel uitmaakt van de schepping.

Een moderne mysticus, Willigis Jäger (1925-2020), verwoordt dit als volgt:

De dualiteit is maar schijn.

De werkelijkheid is één.

Ons leven kan alleen in samenhang

met de hele kosmos worden verklaard,

Dit inzicht behoedt ons voor de overmoed

dat we het middelpunt van het universum zijn –

en voor de angst als onbeduidende wezens

ten onder te gaan.

Deze perspectiefwisseling, deze omvorming, doet denken aan die bekende woorden uit de Bijbel: 'Bekeer U!' Misschien is het wel meer dan ooit tijd om ons te bekeren ten opzichte van de schepping. God heeft de aarde niet geschapen om te worden vernietigd door de mens, God heeft de aarde geschapen om mensen een thuis te geven waarin wij kunnen leven, onbevangen en vrij. Maar daarvoor is het nodig om letterlijk om te keren, van het IK-perspectief naar het SCHEPPINGS-perspectief. Van heersen naar bewerken en bewaren.

In feite komt dat neer op het grootste gebod: 'Heb de Heer uw God lief met heel uw hart, heel uw ziel en heel uw verstand, en heb uw naaste lief als u zelf.' Als ieder mens dit gebod werkelijk serieus zou nemen, dan heeft de aarde nog kans op een toekomst. Op hoop van zegen.

Regionale seizoenstart tieners

In de avond en nacht van zaterdag 24 september op zondag 25 september gaat het gebeuren! Dan wordt de eerste regionale seizoenstart gehouden voor de tieners van het voortgezet onderwijs t/m 16 jaar.

Regionale seizoenstart? Ja! Al een aantal jaren werken de dorpsgemeenten boven Dokkum samen om elkaar te ondersteunen bij het gemeentewerk. De afgelopen coronajaren was het echter niet mogelijk hier een praktische uitvoering aan te geven. Inmiddels kan dat wel en dat heeft geleid tot een gezamenlijke seizoenstart voor de kerkelijk betrokken tieners.

Ik zal niet alles verklappen, maar wel iets om de nieuwsgierigheid te prikkelen. Van zaterdagmiddag 17.00 uur t/m zondagochtend 11.00 uur is er voor de tieners een actieve avond met sport en muziek, slapen we in tenten houden we 's ochtends een aansprekende viering. De locatie houden we nog even geheim net als de rest. Wel vragen we een eigen bijdrage van 10 euro pp om dit mogelijk te maken. Meer informatie volgt, maar houd zaterdagmiddag 24 september en zondagochtend 25 september vrij!

O ja, de samenwerkende gemeenten voor dit event zijn: PG Anjum, PG EE-Oostrum-Jouswier, PG Metslawier-Niawier, PG Nes-Wierum, PG Hantum c.a., PG Ternaard, Gereformeerde Kerk Morra-Lioessens, PG Oosternijkerk, PG Holwerd, PG Paesens-Moddergat en PG Engwierum.

Namens de voorbereidingsgroep ds. Geert van Wieren

Diversen

'Zoeken naar zin' met Alde Fryske Tsjerken en Tsjerkepaad

De stichtingen Tsjerkepaad en Alde Fryske Tsjerken verzorgen op zaterdag 27 augustus een gezamenlijke activiteit geïnspireerd door het thema 'Zoeken naar zin.' Jong en oud zijn welkom vanaf 13.30 uur in de Doopsgezinde kerk in Leeuwarden, Wirdumerdijk 18 voor onder meer een labyrint en meditatie-workshops. Op het plein voor de kerk vertellen de kunstenaars Hendrik Elings, Baukje Venema en Eddy van der Noord over hun project Dak-Gebint-Verhaal en in het stadsklooster van Leeuwarden, het Jabixhûs Guesthouse, Vijverstraat 2 zijn de hele middag doorlopend activiteiten gehouden voor en met kinderen en jongeren. Ook kan het Jabixhûs bekeken worden. Vanaf 16.00 uur staan in de Doopsgezinde Kerk een hapje en een drankje klaar, waarna om 16.30 uur de afsluitende meditatieve viering o.l.v. ds. Hiemstra begint, met muziek uit Taizé. Tussendoor is er ook nog gelegenheid de andere kerken in de stad te bezoeken, die open zijn in het kader van Tsjerkepaad.

Geloofsgetuige

Edith Stein

*'Wie dorst naar waarheid
zal altijd de bron vinden'*

*12 oktober 1891,
Breslau (Wroclav)
† 9 augustus 1942,
Auschwitz

Twee keer stuitten we deze zomer op Edith Stein, de non die uit een Limburgs klooster naar Auschwitz werd weggevoerd. Een kleine oorlogsbunker achter een Sloveens kerkje was tot een gedachteniskapelletje voor haar herbestemd. En in een van de oude stadskerken van Neurenberg zagen we haar beeld prominent naast het koor hangen. Op deze plek had in de Middeleeuwen een synagoge gestaan, totdat die bij een pogrom was verwoest.

Edith Stein kwam uit een kinderrijk joods gezin. Rond haar vijftiende was ze opgehouden met bidden. In het rijk van de rede was er voor God geen plaats. Maar tijdens haar studie raakte ze door contacten en gesprekken met medestudenten en docenten steeds meer onder de indruk van geloofsvragen en gelovige mensen.

Ze was tot 1918 leerling en assistent van de bekende filosoof Edmund Husserl, bij wie ze promoveerde. Vanaf dat jaar noemde ze zich christen. Omdat ze vrouw was zat een verdere universitaire loopbaan er niet in. Maar ze bleef wetenschappelijk actief. In haar studies besteedde ze grote aandacht aan de religieuze ervaring. Kon de ervaring van diepe geborgenheid wel begrepen worden zonder God? Diep geraakt door het lezen van het levensverhaal van Teresa van Avila liet ze zich in 1922 dopen en werd ze rooms-katholiek.

Ze werd een gewaardeerd docent in het katholieke middelbaar onderwijs in Speyer en later pedagoog in München. Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam waarschuwde ze de paus direct voor het dreigende gevaar voor de Joden. Ze wilde het nazidom wel bestrijden met een christelijke pedagogiek. Maar onder druk van het regime moest ze ontslag nemen. Ze trad in bij de ongeschoeide karmelietessen. Als kloosternaam koos ze Teresa Benedicta de Croce, 'Teresa, gezegend door het kruis'. In het habijt mocht ze verder werken aan wetenschappelijke publicaties, ook toen ze - met haar later ingetreden zus Rosa - na de Kristallnacht naar het klooster in het Limburgse Echt verhuisde. Helaas bleef het ook daar niet veilig. In reactie op het protest van de Nederlandse bisschoppen tegen de jodenvervolging werden de twee zusters afgevoerd en vermoord. 'Kom, we gaan voor ons volk', moet ze tegen haar zuster gezegd hebben.

Paus Johannes Paulus II verklaarde haar heilig en benoemde haar tot een van de beschutpatronen van Europa. En zo wordt ze op tal van plaatsen herdacht.

Harmen Jansen

Byldspraak - Willem Wilstra Sjongende fûgels

Nijsgjirrich fynt men in gatsje yn it kleed...

*'Moai, sûnder wjergea binne de Wâlden:
Smûk skaadzjend beam-te-grien oeral yn 't rûn.
Blier laitsjend boulân, tierige greiden,
sjongende fûgels, sânich de grûn.'*

Sa dichte om 1850 hinne Harmen Sytstra it moaie liet *De Wâldsang*. Mar anno 2022 binne der net in soad sjongende fûgels mear yn tierige greiden. Dat sil boer Murk Nijdam oan 'e Slachtedyk by Wommels ek tocht ha en hy sette in stik greide ûnder wetter - plas-dras sa't dat hjit - en lokke dêrmei in protte greidefûgels nei syn lân. Mei rjocht kinne wy no sprekke fan fûgeltsjelân. Ek moai is, dat dêr no fjouwer saneamde fûgelsjochhutten binne om dêrûntwei de bistjes fan tichteby observearje en fotografearje te kinnen.

Fan de pleats ôf moat men earst in eintsje oer in ferhurde paad it lân yn en dan by it wetter lâns troch in soarte fan fûgelkoai, om de hutten benaderje te kinnen. It liket wol as binne de rollen omdraaid: de fûgels yn alle frijheid yn 't wetter en de minsken yn 'e koai. Dat is lykwols mar skyn, sa kin men yn alle rêst nei de hutten komme en wurde de fûgels net fersteurd.

Psalm 36:2

*Jo goedens, Hear, is sûnder peil,
ta himelshichten rikt jo heil,
jo trou giet boppe wolken.
Jo rjocht is as de bergen fêst,
it oardiel dat by Jo berêst
grûnleas as wetterkolken.
Neat is oan jo genede allyk,
al't kreatuer mei fan ûntwyk
ûnder jo wjukken witte.
Jo diele ús fan jo wiede mei
om yn jo hûs ús dei oan dei
te sêdzjen oer de mjitte.*

Douwe A. Tamminga

Geandewei Kerkblad voor de Protestantse Kerk in Fryslân

Hoofdredacteur: Arjen Bakker
Romptastrjitte 15, 9036 PK Menaam
T. (0518) 750 276

Advertenties: J. Hoogenboom
T. (050) 4091204
E: info@hoogenboom-communicatie.nl

Kopij voor het algemene deel:
Uiterlijk 15 dagen voor verschijnen
naar redactie@geandewei.nl

Vormgeving, druk, post- en digitale abonnementen:
Dekker Creatieve Media en Druk,
E: administratie@geandewei.nl

Interview met prof.dr. Theo Boer

De term 'voltooid leven' is een eufemisme

„In de Bijbel is er volledig begrip voor een doodswens, maar die moet je niet zelf voltrekken. Dat is mijn mening.” Prof. dr. Theo Boer, hoogleraar ethiek van de Gezondheidszorg, heeft een duidelijk standpunt in de actuele discussie over het zelfgekozen levenseinde. In een collegezaal van de Protestantse Theologische Universiteit in Groningen had Maurice C.J. Wielenga een gesprek met hem.

Boer: „Ethiek gaat over het goede handelen. Je denkt daarbij na: wat is goed en wat is verkeerd?”

Wielenga: „Ik zie in christelijke ethiek, dat God het leven geschapen heeft. Dat komt mooi tot uiting in de zinsnede: ‘Hij zal uw uitgang en uw ingang bewaren.’ Maar in de praktijk zien we dat de invloed van de mens op het leven verandert. Sinds de jaren zestig zijn abortussen onder zekere voorwaarden toegestaan. In Nederland zijn in 2021 zo’n 30.000 abortussen gepleegd. Vraag aan u: ‘moet een christen op grond van Gods Woord hier bezwaar tegen maken?’

Boer: „Ik denk dat God een bijzondere aandacht voor het ongeboren leven heeft. Omdat ik denk dat elk mens kan zien dat het leven vóór de geboorte begint. Begint het leven bij de samensmelting van eicel en zaadcel? Bij het moment van inleggen in de baarmoeder? Bij de eerste hartkloppingen? Als je het niet zeker weet, moet je ervan afblijven! Als je naar de Bijbel kijkt, zien we Gods betrokkenheid bij het ongeboren leven. In Richteren 13 staat bijvoorbeeld dat wanneer de moeder van Simson zwanger wordt, zij vanaf dat moment geen wijn of sterke drank mag drinken. Dat betekent dat Simson een aan God gewijd man zou worden. Zo beschouwd begint de biografie van Simson al bij zijn bevruchting.”

Wielenga: „Niet alleen over het begin van het leven, ook over het levenseinde is er nu volop discussie. Wat is uw mening?”

Boer: „In uitzonderlijke gevallen kan ik me voorstellen dat je een eind aan het leven maakt. Waar wij in Nederland nu zijn aangeland is het feit dat wij de uitzondering niet meer als zodanig beschouwen, maar het zien als gewone optie. Wij zijn in Nederland koplopers van deze trend.”

Wielenga: „Nu komt een heikel punt: D66 wil het verstrekken van de laatstewilpil onder strikte Voorwaarden toestaan. Wat vindt u van deze stellingname?”

Boer: „De term ‘strikte voorwaarde’ vind ik een wassen neus. Haal dat ‘strikt’ maar weg, want er is in feite geen enkele eis: als iemand het graag wil, dan krijgt hij of zij de pil. Tegen mensen boven de 74 jaar zegt D66: ‘Als u dood wilt, vinden wij dat wel jammer, maar we vinden het ook begrijpelijk. Sterker nog: wij gaan u daarbij helpen, dat is ‘de goede daad’. Ik gebruik hiervoor de term agisme, dat is leeftijdsdiscriminatie. Dat signaal vind ik erg. Wij gaan aan oudere mensen het signaal geven dat wij wel zonder hen kunnen. Als christen zeg ik, dat de hoge leeftijd een belangrijke waarde is. In 2 Korintiërs 5 schrijft

Paulus, dat wij van dag tot dag vernieuwd worden. Het *lichaam* kan het laten afweten, maar jij als *mens* bent dan nog springlevend. Wees blij dat je oud mag worden. Dat is christelijke ethiek. Actieve levensbeëindiging acht ik in beginsel strijdig met het zesde gebod: ‘Gij zult niet doden.’

Wielenga: „Wat zegt de Bijbel over voltooid leven? Kardinaal Eijk stelt dat de waardigheid van de mens wordt bepaald door het feit dat wij geschapen zijn naar Gods beeld en gelijkenis.”

Boer: „Ik denk dat Eyk niet zal weerspreken dat een mens kan verlangen naar zijn levenseinde. Dat ben ik ook met hem eens. Maar ik vind dat je je leven niet zélf moet beëindigen. De grote kerkvader Augustinus zei eens: ‘Ik kan me voorstellen dat mensen dood willen, maar de dood moet wel van elders komen.’ Daarmee bedoelde hij: als zich een natuurlijke doodsoorzaak aandient.”

Wielenga: „dr. René de Reuver, de synodescriba van de Protestantse Kerk, noemt als voorbeeld Psalm 31. Koning David zegt: ‘zuchtend slijt ik mijn dagen, ik ben afgedankt en gebroken.’ Maar hij zegt er wel bij: ‘mijn tijden zijn in uw hand.’

Boer: „Dat is mooi gezegd. Ik denk, nog even terugkomend op aartsbisschop Eyk met zijn menselijke waardigheid: een mens kan niet een beetje waardigheid hebben, waardigheid is alles of niets. De overgave aan God die De Reuver noemt, is ook een krachtshandeling. Je moet oppassen voor de *framing* dat de enige waardige dood een actieve levensbeëindiging zou zijn. Jouw lot met waardigheid dragen is ook een dapper besluit.”

Wielenga: „Zijn er vindplaatsen in de Bijbel die verwijzen naar voltooid leven? Van Abraham, Isaak en Jacob wordt gezegd dat ze sterven op hoge leeftijd, geheel van het leven verzadigd. Job zat in ellende, was oud en ziek en veroordeelde zelfs zijn geboortedag. Toch kreeg hij later nog tien kinderen. Dat leert ons dat ook in de diepste ellende je nog aan God kunt vasthouden. Job stierf op Gods tijd.”

Boer: „Job geeft hiermee een levensles. Er zijn ziektes waar je aan

dood gaat. Niet iedereen wordt zo hersteld als Job. In de Bijbel is er volledig begrip voor een doodswens, maar die moet je niet zelf voltrekken. Dat is mijn mening.”

Wielenga: „In het boek Prediker staat: ‘In de grijsheid van uw leven zal ik u niet verlaten.’ Mijn mening is: wie zich door de Bijbel laat inspireren vindt geen steun voor het zelfgekozen levenseinde.”

Boer: „Voltooid leven wordt voorgesteld als twee dingen die het niet zijn. Ten eerste wordt net gedaan alsof ik mijn leven voltooi, terwijl het leven niet zo maakbaar is als wij denken. Ten tweede is de term ‘voltooid leven’ een eufemisme. Want in de praktijk zijn mensen die zo’n doodswens hebben, diep ongelukkig. Zij zijn eenzaam en vervreemd van het leven. Maar bij God is er uitkomst.”

Maurice C.J. Wielenga uit Joure is publicist en een vaste medewerker van Geandewei

Foto: Sandra Haverman

Achtergrond

Gestolen kerken?

In mijn jeugd kreeg je van Rooms-Katholieke zijde wel eens te horen dat die mooie middeleeuwse kerken eigenlijk van hen waren en dat wij, protestanten, die van hen hadden gestolen. Gelukkig is dat niet waar, ontdekte ik later.

door Rink Visser

Tot aan de Reformatie in de zestiende eeuw behoorde in ons land iedereen, behalve de Joden, tot de Rooms-Katholieke kerk. In verreweg de meeste gevallen bouwde en onderhield de burgerlijke overheid de kerkgebouwen, die zo mogelijk uitgerust waren met een flinke toren. Ze was daarvan natuurlijk ook de eigenaar en was daarom gerechtigd om ze ook voor niet-godsdienstige doeleinden te (laten)gebruiken. Uitzonderingen waren kerken en kapellen die gesticht waren door geestelijke orden of vermogende particulieren.

Met de Reformatie ging het burgerlijke gezag in protestantse handen over. De gereformeerde (hervormde) kerk werd staatskerk en het gebruik van de kerkgebouwen werd - soms na een beeldenstorm - overgedragen aan de nieuwgevormde gereformeerde gemeenten. De financiële verhoudingen tussen kerk en overheid bleven op dit gebied in grote trekken dezelfde.

Schuilkerken

De overgebleven Rooms-Katholieken (in Noord-Brabant bijna 100 procent, in Amsterdam een derde van de bevolking) waren nu dakloos en zochten hun heil in min of meer gedoogde schuilkerken. Joden, doopsgezinden en remonstranten mochten voor eigen rekening wel (kerk)gebouwen neerzetten, maar die mochten niet te veel opvallen. Zo ontstonden de typische vermaningen, zie bijvoorbeeld de Doopsgezinde kerk aan de Wirdumerdijk in Leeuwarden.

Aan die toestand kwam een eind toen de Fransen in 1795 ons land binnenvielen en de Bataafse Republiek werd gesticht. In het natieconcept van vrijheid, broederschap en vooral gelijkheid paste geen staatskerk en dus werd op 5 augustus 1796 de scheiding tussen kerk en staat afgekondigd. Maar de kerkgebouwen waren nog eigendom van de plaatselijke overheid en daar moest nog een regeling voor komen.

Op grond van de nieuwe constitutie van 1798 mocht de vroegere staatskerk haar gebouwen behouden - met andere woorden: in bezit nemen - maar de geschatte waarde ervan moest naar evenredigheid over de verschillende gezindten worden verdeeld. Eerst werd er dus in de verschillende gebieden rondom een kerk een telling gehouden van het aantal inwoners en hun religie.

Huizum

Als voorbeeld nemen we de mienschar (dorp en omstreken) Huizum: De telling had het volgende resultaat:

Gezindte	Personen	Gezinnen
Gereformeerd	418	109
Roomsch	145	34
Mennoniet	19	3
Luthers	6	2
Jansenist (Oud-Katholiek)	1	1

Omdat ruim 70 procent van de bevolking gereformeerd was bleef de Huizumer Dorpskerk een gereformeerde kerk. Maar het kerk-

bestuur moest ongeveer 25 procent van de geschatte waarde aan de R.K. parochie afdragen.

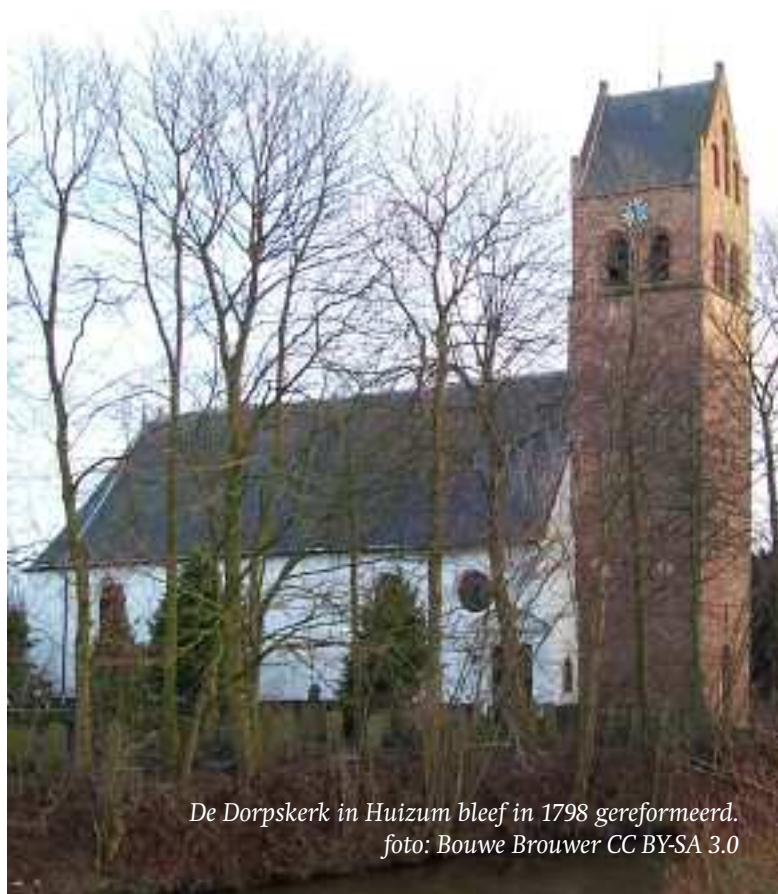
Een ander voorbeeld is Leeuwarden. De geschatte waarde van Grote Kerk en Westerkerk zal ongeveer 50.000 gulden hebben bedragen. Op grond van het ledental van 392 had de Joodse gemeente recht op 1065 gulden, maar zij heeft na een stemming dit bedrag op principiële gronden geweigerd.

Kerktorens

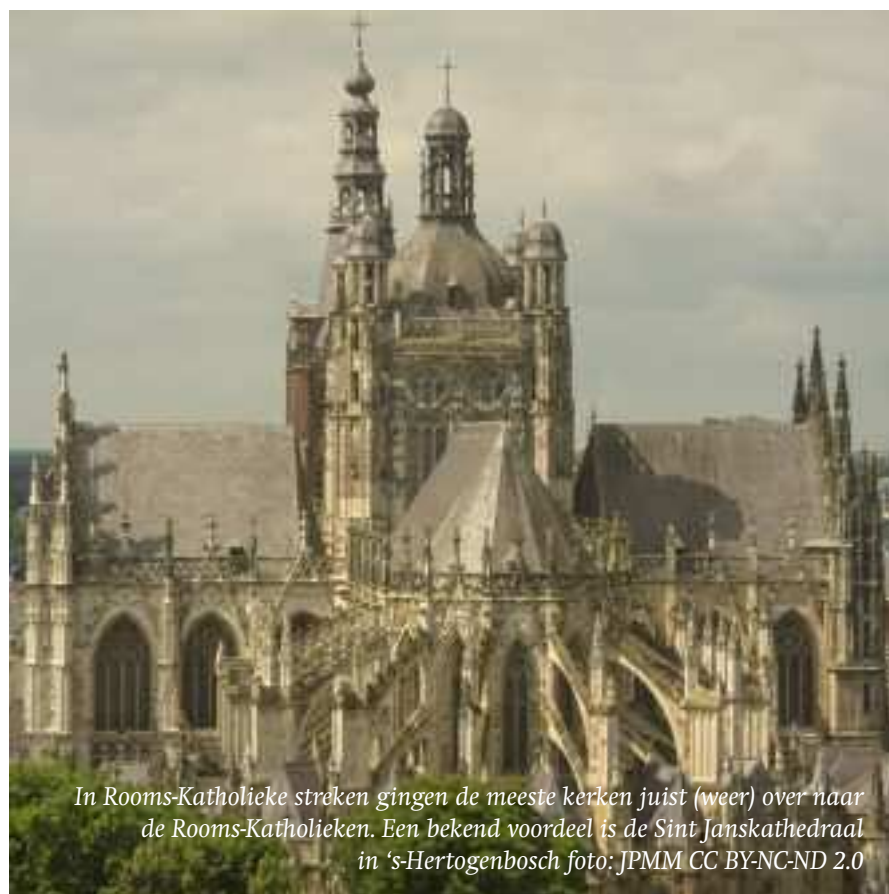
Bij deze regeling waren de kerktorens met de daarin hangende klokken van de overdracht uitgesloten; zij bleven in het bezit van de burgerlijke overheid. Het komt voor dat deze jaarlijks een vergoeding aan de kerk betaalt omdat de koster voor haar op nationale feestdagen de vlag op de toren plaatst.

Op grond van de regeling uit 1798 gingen natuurlijk in Rooms-Katholieke streken ook protestantse kerken juist (weer) in Rooms-Katholieke handen over. Een bekend voorbeeld is de Sint Janskathedraal in Den Bosch.

Dit verhaal leert dat er van diefstal van kerken nooit sprake is geweest. Voor 1798 waren de kerken geen eigenaar en toen ze dat wel werden is alles keurig verdeeld. Later gestichte kerkgenootschappen hebben zelf voor hun kerkbouw gezorgd. Dat veel oude kerkgebouwen tegenwoordig in het bezit zijn van een stichting en door een kerkgemeente kunnen worden gehuurd, is een ander verhaal.

De Dorpskerk in Huizum bleef in 1798 gereformeerd.
foto: Bouwe Brouwer CC BY-SA 3.0

In Rooms-Katholieke streken gingen de meeste kerken juist (weer) over naar de Rooms-Katholieken. Een bekend voorbeeld is de Sint Janskathedraal in 's-Hertogenbosch foto: JPMM CC BY-NC-ND 2.0

Maak asielopvang kleinschalig en betrek kerken

In Ter Apel moeten asielzoekers op stoelen de nacht doorbrengen. Dat raakt de Protestantse Kerk in Nederland, omdat het mensen zijn met dezelfde elementaire basisbehoeften als wij. Maar wat doe je dan praktisch als landelijke kerk? De overheid de schuld geven, die jarenlang de opvang te krap heeft begroot en de problemen had kunnen zien aankomen? Of hulp bieden aan diezelfde overheid? En kunnen plaatselijke kerken dat wel waarmaken? Een pleidooi voor kleinschalige opvang.

door Jurjen de Groot

Mensen slapen op stoelen omdat de rijksoverheid heeft bezuinigd op aanmeldcentra voor asielzoekers. Daar zijn te weinig bedden en te weinig medewerkers om de eerste opvang en registratie uit te voeren, verantwoordelijkheden van het COA en het IND. Het COA heeft ook een tekort aan plekken in asielzoekerscentra omdat daar mensen met een status verblijven voor wie nog geen woning beschikbaar is in een gemeente. De samenloop van deze crisis met de woningcrisis maakt dit probleem nog veel urgenter en brengt het COA ertoe om afspraken te maken met gemeenten over 'crisisnoodopvang'. Gemeenten stellen dan, meestal voor enkele weken, locaties als sporthallen beschikbaar, waar groepen van zo'n honderd of meer asielzoekers tijdelijk kunnen worden ondergebracht. Het COA wil daarbij liefst grootschalige opvang.

De achilleshiel blijkt de bereidheid van gemeenten om medewerking te verlenen. Het rijk kan wettelijk niets afdwingen, gemeenten vrezen reacties uit de samenleving. Zo ontstond de huidige patstelling en het rondsnoeren met groepen asielzoekers.

Dat het ook anders kan laat de opvang van Oekraïense vluchtelingen zien. Gemeenten hebben ruim 50.000 opvangplekken gecreëerd door afspraken te maken via de veiligheidsregio's. Twee adviesorganen van het kabinet, de adviesraad migratie (ACVZ) de Raad voor het Openbaar Bestuur pleiten dan ook voor kleinschalige opvang van asielzoekers.

Maatschappelijk middenveld

Wij roepen burgerlijke gemeenten op om het maatschappelijk middenveld, zoals kerken, in te schakelen. Niet alleen bij de opvang van Oekraïners, maar ook bij de opvang van asielzoekers en statushouders. De dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland wil plaatselijke kerken inspireren om kleinschalige opvang te organiseren: werken aan draagvlak, activiteiten rond de 'basisopvang' en zo mogelijk plekken realiseren.

Uit onderzoek van Kerk in Actie blijkt dat hiervoor zeker mogelijkheden zijn. Een deel van de kerkelijke gemeenten kan bijdragen aan crisisopvangplekken. Maar op vele plaatsen is er bereidheid om ook op andere manieren in actie te komen. Zoals door het openstellen van kerkgebouwen voor doordeweekse activiteiten als taalcafés en ontmoetingsavonden. Daarmee krijgen de vluchtelingen een warm welkom en worden ze wegwijs gemaakt in de plaatselijke samenleving. De vele wekelijkse voorbeden in kerkdiensten getuigen van de betrokkenheid op mensen die huis en haard moesten achterlaten. Een betrokkenheid, die kerken kunnen inbrengen in beraad met hun gemeente.

Verantwoordelijkheid

Dit kan echter alleen worden gerealiseerd als er duidelijke afspraken zijn met de betrokken instanties: wie draagt welke verantwoorde-

lijkheid? Op het gebied van documentatie kan de kerk bijvoorbeeld geen rol spelen. Ook moeten er heldere afspraken zijn over de financiering en het tijdschap: hoe lang moeten mensen ondergebracht worden en wie betaalt?

Op vrijdag 1 juli was ik samen met het managementteam van Kerk in Actie te gast in de gemeente Kampen. Daar zijn goede ervaringen opgedaan met het faciliteren van de opvang van Oekraïense vluchtelingen door de kerken. Voorbeelden als deze verdienen navolging. Kleinschalige opvang is eenvoudiger te realiseren en levert meer op: kwalitatief betere opvang en meer maatschappelijke acceptatie.

Tenslotte blijkt uit onderzoek van Kerk in Actie ook dat wat kerken nu al doen voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen weinig verschilt van wat men bereid is te doen voor asielzoekers. Alles verandert wanneer je elkaar echt leert kennen. Bij Kerk in Actie kennen we talloze verhalen van kerkmensen die betrokken zijn bij gevluchte Syriërs, Afghanen of mensen uit Afrika. Zoals een Joods gezegde vrij vertaald luidt: 'De nacht eindigt en de dag begint, als je in het gezicht van de ander je naaste herkent.'

ing. Jurjen de Groot MBA is directeur van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk en Kerk in Actie

Het aanmeldcentrum in Ter Apel

VOLGENDE KEER in G eandewei

*Zijn onze waarheden het waard
gebleken om bezongen en
geleefd te worden?*

